

Іван Кравченко,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
адміністративного та інформаційного права
Сумського національного аграрного
університету

УДК 342.9

Місце та призначення Пенсійного фонду України в системі державних органів

Повноцінне пенсійне забезпечення громадян України є одним з найбільш важливих завдань, що стоїть нині перед державою з усією актуальністю. Це обумовлено, передусім, вирішенням проблеми реформування економіки, її трансформацією від централізовано-планової, якою вона була за часів існування СРСР, до визнаної в усьому світі повноцінно функціонуючої ринкової моделі, в якій передбачено створення ефективного механізму соціального захисту населення. Громадяни пенсійного віку, інваліди, інші категорії людей, що, втративши працездатність, потребують соціального захисту у вигляді пенсійного забезпечення, – це значна частина суспільства, яка не може залишатися поза увагою держави. Тож уряд України виплатою пенсійного утримання та регулярного коригування його розмірів забезпечує та гарантує соціальний захист пенсіонерів.

Отже, виникнення структури, яка поставила за мету своєї роботи покращення добробуту людей похилого віку способом їхнього пенсійного забезпечення, було покликане життям. Адже з проголошенням України незалежною державою перед нею постала необхідність розбудови нової, національної пенсійної системи, заснованої на принципах соціальної справедливості, фінансової міцності та економічної ефективності.

Проблема полягає в тому, що наявна система пенсійного забезпечення, яка фактично є відображенням того, як держава ставиться до громадян, що відпрацювали на неї по декілька десятиліть, є недосконалою внаслідок негативних тенденцій в економіці, таких, як спад виробництва, інфляція, слабка ефективність фінансово-господарчої діяльності, низький рівень заробітної плати, тощо. Закономірний результат – зменшення

питомої ваги пенсій та невідповідність її розміру реальному трудовому внескові за період працездатності. Вирішення завдання з підвищення ефективності пенсійної системи, її відповідності реаліям було покладено на Пенсійний фонд України.

Ти чи ті аспекти проблеми організації пенсійного забезпечення громадян України, визначення місця й ролі Пенсійного фонду України в системі державних органів у різні часи вивчали такі науковці, як О. Д. Василик, Б. О. Зайчук, М. В. Захарко, О. С. Коваленко, З. Коровіна, Л. Д. Ларіонова, О. М. Мельник, О. О. Огій, К. Д. Окольников, Д. В. Остапенко, І. М. Сирота.

Пенсійний фонд здійснює управління фінансами пенсійного забезпечення і по суті виступає гарантом стабільності державної системи пенсійного забезпечення

Пенсійний фонд України – один із провідних центральних органів виконавчої влади. Погоджуємося з думкою Б. Зайчука, який підкреслює, що Пенсійний фонд України є одним із тих механізмів держави, основною функцією яких є здійснення соціального забезпечення громадян [1]. Зокрема, Пенсійний фонд призначений для надання фінансової допомоги тим громадянам, які з тих чи тих причин втратили працездатність і не здатні самі себе забезпечувати. Засоби на надання такого роду фінансової допомоги надходять із державних фінансів.

Управління Пенсійним фондом здійснюють правління та виконавча дирекція Пенсійного фонду на основі паритетності представниками держави, застрахованих осіб і роботодавців. З метою здійснення контролю за виконанням Пенсійним фондом законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, статутних завдань і цільового використання коштів Пенсійного фонду створюється наглядова рада Пенсійного фонду [2].

Вищим органом управління Пенсійного фонду є правління. Правління Пенсійного фонду формується на основі паритетності представників застрахованих осіб, роботодавців і держави.

До складу правління Пенсійного фонду входять по п'ять представників від застрахованих осіб, роботодавців і держави. Представники від держави призначаються і відкликаються Кабінетом Міністрів України, а представники від застрахованих осіб і роботодавців обираються (делегуються) і відкликаються сторонами самостійно [2].

Призначення, обрання (делегування) членів правління Пенсійного фонду здійснюється не пізніше трьох місяців до дня закінчення повноважень відповідних членів правління.

Строк повноважень членів правління Пенсійного фонду становить шість років. Член правління Пенсійного фонду не може бути обраний до складу правління на два строки поспіль.

Члени правління Пенсійного фонду виконують свої обов'язки на громадських засадах. У разі виконання ними спеціальних доручень правління Пенсійного фонду, пов'язаних із виконанням обов'язків члена правління, їм відшкодовуються витрати на відрядження за рахунок коштів Пенсійного фонду. Голова правління Пенсійного фонду та його заступники обираються строком на два роки по чергово від представників кожної сторони. При цьому голова правління та його заступники мають бути представниками трьох різних представницьких сторін [2].

Виконавчим органом правління Пенсійного фонду є виконавча дирекція Пенсійного фонду та її територіальні органи.

Виконавча дирекція Пенсійного фонду є постійно діючим виконавчим органом фонду, вона підзвітна правлінню Пенсійного фонду та разом із територіальними органами забез-

печує виконання рішень правління Пенсійного фонду.

Наглядова рада Пенсійного Фонду створюється так само, як і правління Пенсійного Фонду. Тобто, до наглядової ради, яка складається також із 15 осіб, входять у рівній кількості представники від застрахованих осіб, роботодавців і держави. Представники від держави призначаються та відкликаються Кабінетом Міністрів України, а представники застрахованих осіб і роботодавців обираються (делегуються) і відкликаються сторонами самостійно. Призначення, обрання (делегування) членів наглядової ради здійснюється не пізніше ніж за три місяці до дня закінчення повноважень відповідних членів наглядової ради. Члени наглядової ради здійснюють повноваження на громадських засадах. Строк повноважень членів наглядової ради становить шість років. Член наглядової ради не може бути призначений чи обраний (делегований) до складу Наглядової ради більше двох строків поспіль. Наглядову раду очолює голова [2].

Сьогодні Пенсійний фонд здійснює, окрім пенсій за віком, також фінансування соціальних пенсій, пенсій через втрату годувальника, пенсій за інвалідністю, пенсійних виплат за вислугу років, чорнобильських пенсій тощо. Однак ті, хто повинен зазначені виплати фінансувати у повному обсязі, часто цього не здійснюють, зокрема і внаслідок того, що значна частина працездатних громадян зайнята у тіньовому секторі економіки або взагалі належить до категорії безробітних, які, до речі, також потребують соціального захисту [3]. Отже, в Україні склалися передумови для подальшого реформування пенсійної системи.

Сучасна система пенсійного забезпечення в Україні має три структурні організаційні рівні.

Перший структурний рівень є солідарною системою загальнообо-

в'язкового державного пенсійного страхування. Вона ґрунтується на засадах солідарності й субсидування, забезпечуючи виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду в порядку та за умовами, що передбачені Законом України «Про пенсійне забезпечення» [3].

Під другим структурним рівнем розуміють накопичувальну систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. На цьому рівні відбувається накопичення коштів застрахованих громадян у спеціальному Накопичувальному фонді та фінансуються витрати, способом яких відбувається оплата договорів страхування довічних пенсій, а також одноразових виплат у порядку та на умовах, що передбачені зазначеним вище Законом.

При цьому з першого та другого структурних рівнів складається система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування в Україні [4].

Третім структурним рівнем вважають систему недержавного пенсійного забезпечення [4]. В її основу покладено принцип, згідно з яким формування пенсійних накопичень задля отримання громадянами пенсійних виплат здійснюється на засадах добровільних внесків громадян, роботодавців та їхніх об'єднань у порядку та на умовах, які передбачені законодавчими актами щодо недержавного пенсійного забезпечення [6, с. 4].

Громадяни України мають право на отримання пенсійних виплат водночас за рахунок системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та коштів системи недержавного пенсійного забезпечення, в накопиченні яких беруть участь вони самі або їхні роботодавці. Обов'язковість чи обмеження отримання пенсійних виплат у відповідних структурних рівнях системи пенсійного забезпечення в Україні регламен-

туються чинним законодавством із питань пенсійного забезпечення.

Регулювання питань щодо участі в системі пенсійного забезпечення України осіб без громадянства та іноземців, рівно як і відносно участі громадян України в пенсійних системах інших країн, відбувається на підставі Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», інших регламентуючих нормативно-правових законодавчих актів із питань пенсійного забезпечення, а також на підставі відповідних міжнародних договорів та угод, згоду на обов'язковість яких надає Верховна Рада України [5].

Слушною є думка Б. О. Надточія, який вважає, що будь-яке зволікання щодо проведення пенсійної реформи неодмінно матиме істотні негативні наслідки у вигляді або збільшення навантаження на економіку держави за рахунок потреби у збільшенні розмірів пенсійних внесків і введення додаткових платежів, або до зменшення розміру пенсій та затримок їх виплати [7, с. 60–71]. Це, своєю чергою, закономірно призведе до загострення економічної ситуації, посилення соціальної напруженості та, як неминучий наслідок, до остаточної дискредитації нинішньої системи пенсійного забезпечення.

За нашим переконанням, мета реформування та вдосконалення пенсійної системи має полягати у забезпеченні належних умов життя людей похилого віку на засадах сприяння економічному зростанню, реалізації принципу соціальної справедливості та гармонізації взаємовідносин між поколіннями громадян держави.

Пенсійна реформа повинна здійснюватися системно, з використанням відповідного досвіду інших країн та його розумного адаптування до української специфіки, на засадах:

– розуміння, підтримки, прийнятності реформи населенням як реалізації принципу соціальної справедливості;

– свободи вибору, підвищення відповідальності громадян за свій добробут у похилому віці;

– сприяння економічному розвитку країни на тлі зростання національних заощаджень;

– захищеності від ризиків, обумовлених політичною кон'юнктурою та соціальною нестабільністю;

– фінансової спроможності економічної обґрунтованості стійкості пенсійної системи.

Немає сумнівів у тому, що неодмінною заставою успішного реформування пенсійної системи може стати лише наявність належних економічних передумов, а саме:

– погашення заборгованостей із заробітної плати, збільшення її обсягу у ВВП, підвищення її розміру;

– нарощування фінансового потенціалу пенсійної системи завдяки зміцненню фінансового стану підприємств і зростанню виробництва;

– скасування практики прихованого безробіття і тіньової оплати праці, поширення трудової зайнятості населення, захист соціальних і трудових інтересів громадян України на ринках праці інших країн;

– поширення розміру сплати пенсійних внесків через охоплення пенсійним страхуванням усіх підприємств і фізичних осіб;

– скасування практики надання пільг щодо сплати пенсійних внесків, заборона впровадження нових пільгових пенсій без визначення джерел їх фінансування;

– скасування практики реструктуризації та списання заборгованостей перед Пенсійним фондом.

Отже, пенсійне забезпечення – це прерогатива держави та основний компонент загальної системи соціального захисту населення. Ефективний соціальний захист пенсіонерів усіх категорій стане можливим лише за умов чітко відпрацьованого фінансового механізму пенсійного забезпечення. Особливо ж проблематичним

воно буде за умови низьких надходжень до Пенсійного фонду України внаслідок повільного темпу зростання реальної заробітної платні в країні. Це ще раз неспростовно свідчить про гостру необхідність у реформуванні чинної пенсійної системи, яка має забезпечити:

– відповідальність за створення пенсійної системи безпосередньо держави;

– наявність обов'язкового солідарного компонента у пенсійному забезпеченні, що надає змогу перерозподіляти доходи між представниками різних поколінь на користь низькооплачуваних працівників;

– обов'язкову участь у системі соціального страхування всіх працюючих громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Зайчук Б.* Річниця Пенсійного фонду України / Б. Зайчук // Вісник Пенсійного фонду України. – 2004. – № 12. – С. 4–6.
2. *Про Положення про Пенсійний фонд України* : Указ Президента України від 6 квітня 2011 року № 384/2011 // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/384/2011>
3. *Про пенсійне забезпечення*: Закон України від 05.11.1991 № 1788-XII // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>
4. *Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування*: Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
5. *Про недержавне пенсійне забезпечення*: Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>
6. *Ковальова Н.* Інвестиційна діяльність пенсійних фондів / Н. Ковальова // Цінні папери України (укр.). – 2000. – № 28. – С. 4.
7. *Надточій Б. О.* Платоспроможність Пенсійного фонду / Б. О. Надточій // Фінанси України (укр.). – 2005. – № 12. – С. 60–71.

Кравченко І. О. Місце та призначення Пенсійного фонду України в системі державних органів

У статті проаналізовано місце та призначення Пенсійного фонду України в системі державних органів під кутом зору нормативно-правового забезпечення його діяльності, на підставі якого запропоновано способи удосконалення системи реформування пенсійної системи.

Ключові слова: Пенсійний фонд України, повноваження, завдання, права, обов'язки, законодавче забезпечення.

Кравченко И. А. Место и назначение Пенсионного фонда Украины в системе государственных органов

В статье проанализированы место и назначение Пенсионного фонда Украины в системе государственных органов под углом зрения нормативно-правового обеспечения его деятельности, на основании которого предложены пути совершенствования системы реформирования пенсионной системы.

Ключевые слова: Пенсионный фонд Украины, полномочия, задачи, права, обязанности, законодательное обеспечение.

Kravchenko I. Place and setting of pension fund of Ukraine in the system of public organs

The paper analyzes the place and purpose of the Pension Fund of Ukraine in the system of government under the corner of regulatory support its activities, based on which the ways of improving the system of pension reform.

Key words: Pension Fund of Ukraine, powers, tasks, rights and obligations, legal provisions.